

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՏՔ

ՄԱՆԱՍԵ

ՊԼՈՏԻՆՈՍ ԿԱՄ «ԷՆՆԵԱԴՆԵՐ» ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔԸ ԸՆԴՄԻՋԱՐԿՎԱԾ «ԻԴԻՈՄԱՏԻԿ ՄԻՋԱՆՑՔՆԵՐՈՎ»

Մեզ թերահավատ վերաբերվելու պատրվակը ոչ մի լուրջ պատճառից կառչելու կարիք չի ունենա, եթե փորձենք մեր կարծիքը չհանդուրժողին ցույց տալ, թե այնքան էլ պարզմիտ չենք, որպեսզի անցյալի փիլիսոփայության մասին պատկերացում կազմենք՝ հիմք ընդունելով մեկ Սոկրատեսի կամ մեկ Պլատոնի: Մեր համոզումների, հայացքների, դավանումների և նրանց վրա, ինչքան էլ բացառիկ լինեն, այլոց ազդեցությունների միջև ամենատարրական համակրանքներն ու հակակրանքներն են:

Սոկրատեսի և Պլատոնի հետ իր ժամանակում լինել և ծանաչել նրանց անմիջականորեն, այլ է, և միանգամայն այլ՝ ծանաչել նրանց ըստ տեքստի: Հիմնավորված է, թե ոչ, այն որ՝ պետք է խոսեն Պլոտինոսի հայացքներից չարիքի գոյության շուրջ, արդեն անխոհեմություն է: Բայց ինչքան էլ ըստ տեքստի դատելով՝ իմ տեքստն է խոհեմությամբ նվազ, ինձ համարձակություն են ներշնչում այսպես՝ ինչ գրված է, այն գրված է: Եթե Պլոտինոսը ասում է՝ **լավ է արարածները խժոված լինեն մեկմեկուց, քան չլինեն ծնված** [«Էննեադներ», 3,2,15], ես հիմք ունեմ՝ սա հասկանալու բառացի, առանց այլաբանության:

Այնպես, ինչպես Պլոտինոսից, թող ավելի ծճարիտ խոսի նա, ով անձնապես է ծանաչել նրան: Պորփյուրիոս: Եվս մեկ երկուսը: Եվ ուրիշ ոչ ոք:

Չտատանվենք մեզ խոնարհամտություն ներշնչելու պատվի մեջ, որ կարող է ուսուցանելի լինել Պլոտինոսի «հակասումներում» ինձ տրամազծորեն հակառակ մտածողների համար: Եվ, միաժամանակ, կարեկցանք չառաջացնենք՝ նրա մասին բազում անգամ ասվածները մի ծեծված պարտավորությամբ վերապատմելով, ինչը կարող է ուսուցանելի լինել նրանց համար, ովքեր խնամքով «լրացնում» են՝ ե՞րբ է ծնվել Պլոտինոսը և ե՞րբ է մահացել՝ իրենց նվազ պատկերացումները փոխ-

հատուցելու ձևը, ահա, այսպես հեշտորեն գտած: Պլոտինոսը, եթե հնար ունենար, կծնվեր աշխարհից թաքուն, կմեռներ աշխարհից թաքուն:

«Նրա համար այնպիսի տհաճություն էր՝ բնորդ լինել նկարչին կամ քանդակագործին, որ մի անգամ, երբ Ամելիոսը նրան խնդրեց թույլ տալ իրեն նկարել, նա պատասխանեց. «Բավական չէ՞, արդյոք, որ մենք ստիպված ենք մեզ հետ քարշ տալ այն մարմինը, որի մեջ բանտարկված ենք բնության կողմից, մի՞թե մենք պետք է թողնենք նաև բանտի պատկերը, ասես, նրա տեսքը իր մեջ ունի որևէ վեհապանծ բան», [Պորփյուրիոս, «Պլոտինոսի կյանքը», 1]:

Գիտակցությունը կայծ է սկզբնատարր Միակի պայծառացումից, որ **«ծագում չունի, բայց որից ծագում են»** [Ալբինոս]: Իր մեջ նույն պայծառացումը չբորբոքող նյութական գոյությունը, եթե այդ կայծը մեռցնում է, անգիտությունից է և չարիքի ակունք: Գիտակցության կայծը պետք է բռնկվի, որպեսզի համապայծառ լինի **Նրա հետ, որից ծագել է և որը ծագում չունի**: Չուլվել Նրան, որ ծագում չունի, այլ բան չէ, քան ազատագրվել նյութից և, հետևապես, ոչնչացումից, հասնել նյութավոր կեցության վախճանի՝ Բրահմա Նիրվանայի, որ պլոտինյան հասկացություններում համընկնում է ատարաքսիային: Նախագույնի վերուստ ի վայր պայծառությամբ հեղումն, ինչքան որ վերելզվական հայտնությամբ է, նույնքան ներքևից դեպի Նախագույնը գիտակցության հառնումն է անմեկնելի:

Փախուստով աշխարհում տիրող չարիքը քեզ հետ չես տանում: Մարդուն սիրել իր թշվառության մեջ մնալով մարդու հետ: Պետք է տալ չարիքի բացատրությունը:

Այն, որ չգոյից կարգադրվել է լինելը և բխումի ինքնաբերությունը, աստիճան առ աստիճան, միջհանգուցված-հանգավորված սփռվելու է ինքնընդհանրյալ սերմ պարունակող յուրաքանչյուր սեռի արարածների վրա, - լինելու հիացմունքը այդ նույն մղումի մոլեգնությամբ պիտի ավարտվեր: Ինչպես հաճույքը ավելանալով չի կարող զսպել մոլության մեջ ընկնելու կիրքը: Մատերիան, որ արարվեց, այդ կիրքը մոլեգնումի մեջ էր, և հեռու էր նախասկզբնական հիացումի մաքրությունից:

Պլոտինոսի հիերարխիան անհունի կարգաբերումն է, որ անսահմանությունից եկող սրբազան կրավորականությունը, ինչպես էլ պահպաներ, մեղադրվելու էր մարմնավորը [ստորակարգը] արարելու մեջ: Արդարացման մի ծանապարհ կա: Մատերիան ոչ թե դուրս նետել հիերարխիայից, այլ ներառել ամբողջի ֆունկցիոնալության մեջ: Չարիքի գոյությունը նպատակավորված է:

Եռաբանության [Միակը-Բանականությունը-Յոգին] ստորոտում [նյութի աշխարհում, որ բազմամարդացած հոգին է երկրի վրա] անկատա-

րությունները կատարյալի անկատարներ են: Ամեն մի ստորևը առնում է սկիզբ բարձրից, մի անհրաժեշտությունից, որը ակամա սկզբնավորվում է էլ ավելի բարձրակարգից, մի ուրիշ անհրաժեշտությունից, ստեղծելով անխուսափելի կարգ: Ակաման կամքն է: Նախախնամի կամք-անսխալականությունը, եթե հենուսիս-կարգի վրա հույս է դնում՝ հնարավոր սահունությամբ, առանց մեծ աղետների, Աստծո խնամության ներքո իրականացնելու համաշխարհային Օրենքը,- նա գնալով ստիպված է կորցնելու իր առաջին պարզությունը, պատմությունը կերտող մարդու հանդեպ Միակի մաքուր կարեկցությունը: Որքանով հենուսիս-կարգը իր ծավալման ընթացքում, չի բացառվում, որ կարող է տիրապետումից սայթաքել, «խառնվածքի» որոշ մոլեգնություն դրսևորել: Եվ Միակի կարեկցանքը մնում է մարդու հանդեպ, արդեն «դաժան» կարեկցության տեսքով: Եթե պատմությունը ընթանում է մեծագույն ողբերգություններով՝ այդ «դաժանի» մեջ գուր է թաքնված: Ամեն ինչ հանուն մարդու կատարելության է, այդ թվում նաև չարիքը... **Կենդանական ցածր ու մարդկային բարձր աշխարհները մոլեգնում են անվերջանալի պատերազմներով, կռիվը անընդմեջ է ու ամենուրեք»** [«Էնենեադներ», 3, 2, 15]: Մարդ, եթե ուզում ես աստվածանալ, պետք է դիմանաս պատերազմների այդ «գութին», որ քեզ կատարելություն է խոստանում:

Համացույց աստիճանավորումն, որ Սուրբ կարգադրությամբ է և ընդգրկում կեցությամբ, բարձրագույնից մինչև ստորադաս կենդանությունը, եթերային աննյութեղություններից մինչև նյութապես անմնացորդ պարունակվածը, Աստծուց մինչև անասուն, շարժումներից մինչև պարփակում անփոփոխները, լիությունից մինչև դատարկություն, աստեղային վերամբարձությունից մինչև շոշափելին, որ մեր շուրջ է,- հատկացված են ինչքան Սուրբ կարգադրությամբ [հիերարխիային], նույնքան ծավալվելու համար «միջոցների» միջև անխտրության: Այս հիմնաստիճաններում չկա միջոց, որ չարդարացնի նպատակը: Չարիքը այդ միջոցներից մեկն է: Մենք հարկադրված չեինք լինի և հակված մնան եզրակացության, եթե աշխարհում միայն բարին լիներ:

Կյանքը մեթոդ է, որով ամրապնդվում է հիերարխիան: Ինքնին ծավալվող Բագումը հումք է, որ այդ մեթոդը ծամում է նստած անդունդի եզրին: Հիերարխիաները անդունդներ են սթափեցնում իրենց վեր միտված հակապատկերով: Բայց նրանք սիրում են վիհը, ինչպես հոգեխախտությամբ տառապող մի հիվանդ սիրեր իր ախտերը:

Մետաֆիզիկայի հիմնաճեղքումը, երբ դրվեց չգոյի, ոչ թե գոյի խնդիր, ըստ էության, կեցության և գիտակցության նույնության հարցը, եթե մինչ այդ գոյից չգոյով էր առաջնորդվում, տեղաշարժեց չգոյից գոյ: Ինչո՞ւ: Որովհետև նորագույն ժամանակներում մետաֆիզիկայում բաց-

ված անդունդի փլուզումը իր ձեղքումը հասցրեց մարդկային հոգուն: Մետաֆիզիկան ձեղքվեց, որովհետև [Պլոտինոսի] հիերարխիայի մեջ հոգին էր ձեղքվել:

Ուր էլ մեզ Նպատակը տանի սեփական պատճառաբանությամբ ու ինչքան էլ մենք հարմարված լինենք նրա նախասահմանածին, եթե չձեղքվի էլ անդունդների՝ փլուզման տագնապ ու անգործություն հարուցելով մեզ, մենք մեր անդունդը կունենանք մեր հոգու մեջ: Ու դա, ոչ թե հոգեպես այլասերման, աստվածանկումի մեր բնածին վաղեմությամբ փորված գութ, այլ արիստոտելյան մետաֆիզիկայի [թե գիտակցությունը իր հարազատ տան մեջ է՝ կեցության մեջ] կեղծ հիմունքի հետևանք, թե նույնացումը նպատակաբանված է, իմաստավոր պատճառակցված, տելեոլոգիական հարմարավետությամբ՝ բանական և ոչ բանական արարածների համար, որպեսզի իրականանա նախախնամության օրենքը՝ ոչինչ առանց «բավարար հիմունքի» [Լայբնից]:

Երկու բան, որ հավասարապես սիրում են Աստված, և՛ սատանան, գոյության հիերարխիկ կառույցն է և Արիստոտելի նպատակաբանությունը, որը ծայրահեղացրեց [աստվածաբանորեն] Պլոտինոսը [նա, առհասարակ, նախորդներից միայն սա չէ, որ ծայրահեղել է...]:

Մետաֆիզիկան փաստաբանի դեր էր կատարում Արիստոտելի նպատակաբանումը արդարացնելու մեջ, ու նրա մտքով չէր անցնում՝ իր դատապաշտպանումից ոգեշնչված համաշխարհային Նպատակը ծաղր պետք է դառնա մարդուն, երբ պարզվի, որ մետաֆիզիկան իր փիլիսոփայական Աստծուն չի զիջելու կրոնականին [Պլոտինոսի «Աստված» փիլիսոփայական է, քան կրոնական], ու Նպատակի առաջ պատասխանատվությունը չի կրելու ոչ ոք, ոչ ինքը, ոչ կրոնը ու ոչ էլ մարդը:

Քանզի չարիքը միակն է բոլոր հասկացություններից, որ չի դադարում չարիք լինել, բառիս որական կանխատվ, ամենանրբամիտ վերացարկումների մեջ: **«Կարո՞ղ ենք արդյոք ստիպել մեր մաշկին, որ հավատա, թե խարազանի հարվածները միայն խուտուտ են աւնում իրեն: Կամ համոզել մեր ճաշակելիքին, թե օշինդրի թուրմը սպիտակ գինի է»**, [«Փորձեր», գլ.14]: Էպիկտետոսի «սուրբեկ-տիվիզմից» ոգեշնչված Սոնտենը, երևի թե, հենց Էպիկտետոսին էլ հակադարձում է տարակուսանքով, հույն փիլիսոփայի այն պնդման դեմ, որ մեզ տանջում են ոչ թե բուն իրերը, այլ իրերի մասին մեր պատկերացումները: Ճիշտ է: Բայց ինչպիսի՞ հանգամանքներում:

Եթե Միակի արտահեղումով, թեկուզ ցածրագույն մակարդակում է դա մակաբերում, մենք մտահասուն ենք դառնում [բարիքի հետ] չարիք հասկացությամբ, ուրեմն այն իրականությունից է արտացոլվում [«հայելիացմամբ»] մեր գիտակցության մեջ: Եթե իրականությունից է արտացոլվում, ուրեմն կա, թեկուզ որպես էյդոս [մտապատկեր]: Եթե այն

Միակի արտահեղումով է, ուրեմն նախագոյական անհրաժեշտությամբ կա [Պլոտինոսի Մոնաղը դեռ մասնատված-տարբերակված չէ]: Եթե անհրաժեշտորեն կա, ուրեմն.

«... կյանքի բազում ձևերի գոյությունը անհրաժեշտություն է, մի՞թե հնարավոր է, որ այդ ձևերում ստորակարգները լինեն առանց բարձրակարգների, կամ բարձրակարգները լինեն առանց ստորակարգների առկայության: Նա, ով ուզում է աշխարհ-ը տեսնել բացառելով նրա միջից ստորակարգը, նա բացառում է Նախախնամությունը » [«Էննեադներ», գիրք 3,3-7]:

Ստորակարգը չարիքն է ըստ Պլոտինոսի սանդղակի, և այն նույնքան Մեկի-Միակի արտահեղումի «լիություն» ու «հագեցվածություն» է ապահովում, որքան «բարձրակարգը» [բարիքը], ինչին պետք է ձգտենք՝ ստորանկյալությունից [«նախամեղքի անկումից»] ետմղմամբ դեպի Այն, ինչից որ արտահեղվել ենք, դեպի Միակը՝ Աստված: Կեցության «հագեցվածությունը», և՛ բարիքով, և՛ չարիքով, ընդունել է պետք, որպես Միակի «բխումի» հայելիացում: Ինչքան լի է «բխումը», նույնքան լի պետք է լինի աշխարհը՝ իր բազմազանության մեջ սպառված, աներևակայելի ու երևակայելի գոյերով ու գոյություններով: Աշխարհի թերավարտությունը հաղթահարված է մինչև վերջ: Միակը-Միականը, Նախագոյը, Աստված ու Աստծո լույսը «բխումի» այդ լիության մեջ ոչ կարող է առաջ շարժվել, ոչ կարող է ետ գնալ, ինչպես Ջևսի արձանն է լցված ինքն իրենով: Ու բովանդակությունը յուրացվում է ձևի կողմից, և ձևի յուրացումն է բովանդակության կողմից, մինչև պոնկին հասցված և լիությամբ, որ մեր միտքը երևի չհասցնի նյութի այդ հագեցումը ընկալել:

Այն ի բնե է, ինքնին զարգացումից զերծ, ներգործում է, թեև չի ներգործվում: Ավտարակիա,- ասում է Պլոտինոսը,- ինքն իրենով բավարարվելու տրվածություն, իրեն հաջորդող ելևէջքները [Բանականություն-միտքը իր ենթականերով, Հոգին իր ստորոգումներով և Մատերիա-չարիքը իր «իջվածքներով»] տաբուացված են նրանով: Նրա մեջ են՝ նրանից դուրս: Ինչպես ինքն է այդ ելևէջում, հասնելով մինչև այստեղ՝ նյութաշխարհի, որ ինքնակա գոյի չգոյն է [«չարիքը»], որքանով սա Նախակերպի, Նախագոյին էության չքացումն է:

Նյութաշխարհում նրանից ոչինչ չի մնում, բացի մարմնավոր լինելուդ ստրկացումից, քանզի Միակը այլանալով [«այլացումներ սպառելով»] ելևէջքներում, մինչև հասնում է նյութավորին, ուր մենք ենք, կորցնում է իր աստվածային ուժը, ինչպես «լույսն է չքանում խավարի մեջ»:

Միակի եռաստիճանը [սա քրիստոնեական Սուրբ երրորդության սերմանումն է, նման ստոիկների l o g o - s p e r m a t i k o s -ին, Միակով-Բանականությամբ-Հոգով], եթե ժամանակի մեջ է ըստ

ստորոգման արտահեղվում՝ հետզհետե «հազվագյուտը» կորցնելու նախախնամությամբ, ինչպե՞ս է Միակը իր եզակիությունը վերգտնում, ընդ որում ժամանակից դուրս, չէ՞ որ, եթե Միակը հղացման իր հունդը ունի սկզբնապես, ինչով որ սերմանվում է-ստորաբաշխվում Բանականությամբ և Յոգով [իր հաղորդությունից դեռ մի կողմ էլ վտարած լինենք մատերիան], հետո ինչպե՞ս է սահմանվում սոսկ գերզգայական-տրանսցենդենտ: Իր թողած սերմից ինքը պետք է ճանաչելի լիներ: Այլությունը, որ Միակը թողնում է՝ իր միջի Ուրիշին սպառելով, ժամանակի պահանջ ունի ծավալման համար, ինչո՞ւ է ուզում այդ նույն ժամանակից դուրս գտնվել: Եվ եթե այդ ժամանակից դուրս է, իսպառ խլացնելով իր հետևողականությունը, ինչո՞ւ է մղվում ընկալելի լինել: «Էննեադները» Պլոտինոսի ջանք են Միակը «բառերով» հասկանալու *1 [տրանսը միջոց է]:

Մենք հպվում ենք սկզբնային Միակի ֆենոմենին համադրության մեջ նոոմենի հետ: Եվ այդ համադրումը մեկնաբանում ենք ոչ թե սոսկ հպման արդյունք, այլ իբրև լիակատար մտահասություն, թե ֆենոմենի [սկզբնային Միակի] և նոոմենի [նույնի մեր պատկերացման] միջև ձեռքվածք չկա: Մենք ի՞նչ գիտենք Սկիզբն ինչ է: Պլոտինոսը դա էլ ասում է: Բայց եթե չգիտենք՝ Սկիզբն ինչ է, ինչպե՞ս է այն նոոմեն-անում, «հայելիանում» որպես Սկիզբ: Եթե նրանց միջև կա գոյաբանական տարբերություն, և այդ տարբերությունն է նոոմեն-անում, պլոտինոսյան տրանսի մեջ նույնիսկ, այդ տարբերությունը պետք է զգացվի [այսինքն՝ միաձուլումը Սկզբի-Միակի հետ թերանում է]: Այնինչ Պլոտինոսը այդպես չի կարծում, չի բացառում Միակի հետ ֆենոմենոլոգիական նույնացումը: Այս նույնացումն էլ պլոտինոսյան հիերարխիկ մտածողության հիմքն է: Եթե փլուզվում է Միակի հետ նույնանալու ֆենոմենոլոգիան, փլուզվում է նաև հիերարխիան: Սակայն մի այլ «դիպվածք» էլ է հետաքրքիր: Եթե հիմքում ֆենոմենոլոգիական նույնացումն է, ինչո՞ւ է այն վերածում աստիճանակարգային դիկտատուրայի ստորակարգ սանդղակների նկատմամբ: Նույն նույնացումը չէ՞նք կարող ապրել մատերիայի հետ:

Բայց ահա... Միակին հաճելի լինելու համար այնքան եռանդ ու մոլեգնություն ունի այս իրապես սուրբը, որ իր հայեցման հրձվանքը հզորագույնն է դարձնում իր մյուս բոլոր հավանական զգացումներից ու ապրումներից, ու կամաց-կամաց «Էննեադներում» այդ հրձվանքը վերափոխում է [իր իսկ մարգարեական լրջության կորստյան գնով] մի անհեթեթ ցնծության՝ այս աշխարհը լավագույնն է հնարավոր լավագույն

աշխարհներից, որովհետև եթե աշխարհի «հագեցվածությունը» և՛ բարիքով, և՛ չարիքով Նախախնամությամբ է, պետք չէ բողոքել չարիքի անմնացորդ ներկայությունից: Աշխարհը իր այդ ամբողջությամբ է կատարյալ: Հասկանալու համար դա, վեր բարձրացեք նյութից, մերձկեցեք Միակի ինքնության մեջ, որ նա այլ կերպ չէր կարող արտահեղվել, քանզի նա իր «բխումի» մեջ շռայլ է, ի սկզբանե հորդ-հոսուն-հաղորդ նվիրաբերում է ամեն ինչ, և՛ բարին, և՛ չարը:

Ասել՝ հայում եմ Միակը, թերի է ասվածով՝ Միակի մեջ մեր ներկայության չգիտակցում, թյուրիմացություն, այն օբյեկտիվացնելու վրիպական մտաորս, որ հնարավոր չէ, քանզի Միակը դիսկուրսիվ գիտելիքի բան չէ [**«Էնենեադներ»**, 5,9-4]:

P.S. համեմատության համար: Ներկայել-ներսում լինել, ինչը գալիս է ներ կցականի դեպի ներս նշանակությունից: Կեցության մեջ ամեն ինչ ներկա է: Լինել կեցությունից դուրս՝ հակասում է պարմենիդյան կեցությանը, որը գիտակցության օբյեկտ չի կարող դառնալ: Իսկ եթե դարձնում են, հայտնվում են ուղեղային «իդիոմատիկ միջանցքում»: Դարձնողին թվում է, թե կեցությունը իրենից դուրս է, և այն «դիտում» է դրսից, այնինչ նա կեցության մեջ իր գիտակցության ներ-կան է տեսնում, ինչպես գնդի մեջ լինելով անհնար է գունդը դրսից տեսնել: Գնդի մեջ լինելով կարելի է ենթադրել, թե գունդը ինչպիսին է ու ոչ ավելի: Էքզիստենցիալիստները սրա համար էին ասում՝ սուբյեկտը չի կարող իրեն օբյեկտիվացնել, ինչպես էլ դա անի, նա ներկայում է իր ներսում: Կեցության մեջ մարդու մշտապես ներկայումի գաղափարը, երբ հայտնվում է ուղեղային «իդիոմատիկ միջանցքում»^{*2}, որպեսզի չխճճվեն միստիկական շփոթի մեջ [**«իդիոմատիկ լավածք»** չառաջանա], կամ ընտրում են տրանսցենդենտ 1-ինը [սուբյեկտ-օբյեկտ], կամ տրանսցենդենտ 2-րդը [սուբյեկտ-սուբյեկտ, տես, «փիլիսոփայական իդիոմատիկը» ծանոթագրումը]:

Այն, որ Բարձրագույնն է քաշում մարդու մեջ իր ներ-կայումի վարագույրը, և այն, որ մարդն է միաժամանակ բռնել վարագույրը մի կողմ քաշելու քուղը, որպեսզի ինքը նույնպես ներ-կա լինի Աստծո մեջ, - թափանցումով է, ահա, այս երկկողմ ներկայացման տարածք, Պլուտինոսի ասած «նյութականի զրկվածության» լուծումը: Որովհետև, եթե մարմինը զրկված է վարագույրը քաշելու գիտակցումից [Նախագույնի լույսը չքանում է մատերիայում՝ սրան դարձնելով չգո, չարիք], այնուամենայնիվ, պահպանում է «մաքուր հոգուց» մի մասնիկ, որպեսզի սա թելադրի մարմնին ներ-առկայում աստվածային կեցության ներ-

սում, որտեղ վարագույրը քաշված է և մնում է մարմինը արթնանա: Իսկ մարմնի արթնացումը հոգու արթնացումն է:

Մարմինը շփոթված է հոգու «հանդգնությունից» [дерзость], որ անզգուշություն է ունեցել «ընկնել» նյութական սուբստանցի մեջ, իրեն խորթ վայր է վրիպել՝ մարմնառությամբ լինելու արտառոց մի վիճակում: Եվ տագնապած է մարմինը, որպես ժամանակավոր բնավայր հոգու համար, շնչահեղձումի խուց է: Կարծրանալով-նյութառվելով հայտնվել այնտեղ, ուր քայքայում կա, մահացություն, հոգու համար ի բնե խոտորում էր: Բայց մարմինն էլ այդ կերպառումի պրովակացիան է զգում: Ո՛ր պետք թաքնվեր ինքը: Ինչպե՞ս պետք է խուսափեր հոգու «հանդգնությունից»: Ինչո՞ւ ընտրվեց, չէ՞ որ ինքը չի ընտրել իր «ստորակարգ», ինքը չի տարածվել, չի ծավալվել, չի «հանդգնել», այլ իրեն հանդգնել են, առ ինքը ծավալվել են [Միակի արտահեղումը]: Մատերիան շունչ առնելու չի սպասել, այլ իրեն հանձնառել են, քաշել այն անկումի մեջ, ինչի համար պիտի նզովված լինի: Հոգին է նյութի հետ հպվելու դիպվածը նախատեսել, ոչ թե հակառակը, նախահակվածը ինքն է եղել: Իսկ մեղադրվում է միայն մատերիան այդ պրովոկացիայի մեջ: Ավելին, նա արարվելով՝ իր արարված լինելու համար պատասխանատվությունը միայն ինքը պետք է կրի: Ու ոչ նաև նա, ումից որ ծնվել է: Եթե պատասխանատվություն չի կրում, չարյաց արմատ է:

Իսկ գուցե՞ մարմնառության պոտենցիան դեռ չհայտնակերպված, հոգու թովչանքից նվաճվել է, նյութառվելու հնարավորությունը նրան սիրել է տվել Միակին, ոգեղ Գերագույնի շռայլությունը, լիությունը: Իսկ ահա էրոսին անհաղորդակից լինելու մեջ մեղադրվում է միայն «ստորակարգ» սուբստանցը: Ավելի ճիշտ՝ Պլոտինոսը սիրո-էրոսային տենչը վերագրում է մատերիային, բայց «վերջից» [ի վերջո], ստորին սուբստանցիայից դեպի բարձրագույնը վերադարձի ժամանակ («վերին աստիճանները,- ասվում է «էնենեադներում»,- նպատակ են ներքևիմաների համար»): Մինչդեռ մենք կարող ենք, չէ՞, հավասարապես փաստել՝ էրոսը մատերիայի համար «վերջից» չէ, այլ սկզբից [ի սկզբանե]:

Միակը հասկանալու համար. թե ինչո՞ւ է այն «անհասկանալի-անըմբռնելի», պետք է գիտենամ՝ ինձ անհրաժեշտ է մի իմացություն, որ ուզում է գերազանցել իր սահմանները, ապա վերադառնալով իրեն հասկանա՝ ինչո՞ւ է ուզում ըմբռնել մի բան, որ ինքը հռչակել է անըմբռնելի:

Նախքան Պլոտինոսին ձեռք մեկնելը [հատկապես նրա տրակտատներից «Չարիքի բնության և ծագման մասին» գլուխը «Էմենտադների» առաջին գրքում] չէի կարողանում զսպել Պլոտինոս անվան շուրջ ականածանքով լսածներիցս ծնված իմ բարյացակամության մեջ, այնուամենայնիվ, մի տարակուսանք, որ եթե նա այդքան վերանցական է [բրահմանը կնախանձեր՝ իր մարմնավորված լինելը նա ինչպիսի՞ր անեծքով է վտարում իրենից, որ նրանից ոչ առաջ ու ոչ էլ հետո ոչ ոք չգերազանցեց] հիասթափություն չէ՞մ ապրի՝ դեռ ինչքա՞ն կարող են այդ պլատոնականները գտել Պլատոնին, դեն նետելով բարոյականի սոցիալականությունը, թողնելով սոսկ «էլդոսների» քմահաճույքը:

Դրվատանքս հիշեմ Պլոտինոսին: Իր հոգու ճարտարապետությունը ամենասյունակյացն է-կանգունը, զարդանաշխվածն է, իր վերնաքիվերի դասավորությամբ կուռ ու ճարտասան, ու իր հառնումների ժամանակներում էլ, երբ էլ դա լինի, նա ոչ նյութն է առնելու որպես կին, ու ոչ էլ իր մարմինն է խնամելու որպես այր, և լինելու է նույն հրեշտակը իր իսկ ճարտարապետած սանդուղքի վերնաստիճանում, ու ոչ մի պլատոնական այդքան ինքնակառույց չի եղել, որ նա է:

Մարմարի բեկորը ճեղքելիս, ինչպես մի կտոր թռչի հատիչի հարվածից ու պռստի քարհատի հոնքատակը, մարմարի կաթը բծավորվի արյան կաթոցքից, ու նա չփորձի էլ դադարեցնել արնահոսքը, այլ շարունակի չմահավան կարծրահումքի մեջ իր քանդակը պեղել,- Պլոտինոսը այդպես քամահրում է այն ամենը, որ նյութավոր է, գոյազգայական, ու դրանց կոպտությունից ու քերծումներից արյունոտած չի դադարում կառչած մնալ իր հավատից, թե լավագույնը, կյանքի բոլոր ձևերի հագեցվածությամբ, այս աշխարհն է: Ի՞նչ կա, որ պետք է արտահեղվեր Միակից հանուն Բազումի, չի հղացվել: Ու դա ոչ թե կատաղի ցնծությամբ, որով կարող էր նայել «պարտված» մատերիային, այլ այս աշխարհից ոչինչ չտանողի ներողամտությամբ, հանդուրժումով, նույնիսկ ուրախությամբ, որ պարտված նյութի մեջ ինքը տեսնում է՝ մեր մեղսանկումի նախասահմանված լինելը, թե դա որոշակի նպատակի համար է, ու պետք չէ բողոքել չարիքի գոյությունից: Պլոտինոսը ըստ մարմնի իր նմաններից, որ մահկանացուներս ենք, նույնքան է տարբերվում, ինչքան Նարեկացու աղոթքը մեր քահանայապետների մրմնջոցից:

Միակ-պատճառի կանխահաս խնամքով աշխարհի լիացած-լրումն առած-ավարտուն «հագեցվածությամբ» Պլոտինոսի հիացումով սխրանքն է եռաբանության ուսմունքը, անփոխարեն-անփոփոխ, իր ժամանակների մարդկային իմացության վարձքը այնպես լի վճարած, որ Պլատոնը կարող էր անհոգ, այլևս «անգործածական» մի քանի դար ապրել:

Այնուհանդերձ, Պլոտինոսի հանդեպ ականածանքիս ու դրվատումիս ինքնամոռացման մեջ էլ, չեմ կարող մոռանալ «Կանդիդից» մի դրվագ:

Պանգլոսությամբ [հնարավոր լավագույն աշխարհներից այս աշխարհը լավագույնն է] դաստիարակված Կանդիդը վտարվում է ազգականի կալվածքից, ժամանակ անց նաև իր դաստիարակը՝ Պանգլոսը, ում անսահման լավատեսությունը գլուխը ինչքան էլ ծառայեցրել էր բավարար հիմքի, թե չարիքը իր ֆունկցիան ունի, որպեսզի սա էլ, ինչքան բարիքը, աշխարհը մղած լինի դեպի լավագույն նպատակ,- պատժառեների ու հետևանքների աննորմալ աշխարհում վեներախտից նեխող իր մարմինը եվրոպայով մեկ քարշ տալուց հետո, երբ պատահաբար հանդիպում է աշակերտին՝ Կանդիդին, սա, որ նույնքան բզկտվել էր լավագույն այս աշխարհի հարվածներից, գրեթե խեղանդամ, տեսել էր անպատում թշվառություններ, և հաճախ էր եղել, որ խնդրել էր իր բանական եղբայրների՝ շնորհ անեն իր գլուխը փշրելու, քան շարունակի հավատալ ուսուցչին, համարձակվում է կասկածել. «Արդյո՞ք այս ամենի արմատը սատանայից չէ»:

Տվեք ճարտարագույնը հղացումներից, որ նրա միջոցն ու նպատակը ամբողջի ներդաշնության ու նախախնամքի սլաքը ցույց տված լիներ, թե հանուն ինչի՞ է հոգին իր երանությունից իջել ու հայտնվել մարմնավոր բանտում [Պլոտինոսի համար ողբերգությունը այն էր, որ Միակից տարանջատված հոգին չպետք է այդպիսի մեղսալի անկում ունենար, չպետք է մարմնավորվեր], տվեք առաջնախնամ Միակի «լիության» հանգելու պատճառաբանումը, ուր նշույված է այն ամենը, ինչը չի նպաստում գոյերի Գոյի ամբողջությանը, որ այդ Նախագույնը իր աստիճանակարգ օրենքը նվաճած լինի կեցության հանգույցներում ստորից մինչև Անմերձը՝ իր նմանությամբ [և այլությամբ] այդպես իմաստուն դասակարգվածի նպատակասլաց հառնումը կենդանացնող, տվեք նրա խորհրդավոր էջքի ամենախորամիտ սահմանումները, թե ինչպե՞ս է թանձրանում լույսը ու «սառնում» միախառնվելով մատերիային, ցույց տվեք ձեր «ճառագող» նվաճումը, թե ինչպե՞ս է այն տիրում նյութակա-նությամբ սահմանագծված եզերքներ՝ առնում նպատակ ու միջոցի ներգործում հոսքի մեջ, ապա դուրս մղում նյութը իր ծիրից որպես չարիք, տվեք, ու մի երկմտեք, ամենայն ամբավությամբ չի սպառվի իմ հիացմունքը ձեր մտքի տարերքի հանդեպ, տվեք, բայց միաժամանակ ինձ հավատացրեք – ձեր իմացության «նպատակն ու միջոցը» ինչքան կարողացել է ճարտարագույնը հղանալ՝ կարգավոր ու վեհությամբ, կարո՞ղ է անկասկած լինել, թե նույն վստահումով կսփոփի այդ համատեսիլից հեռու, բազմաժամանակյան մի խոկումի մեջ տիեզերական Ակունք փնտրող իմաստությունից հեռու մեռնող մանկան մորը – նրան ինչպե՞ս համոզես, որ կա «նպատակ ու միջոց», ինչի մեջ է չարիքի իմաստը:

Հայեցման տենդի սրբազան քրտինքը կորցնում է աղիությունը՝ երկրայինությունը. ծնվելուց մինչև հասկանալու համար հասունանալը, որ

պորտիդ կապը այս երկրի հետ ծծկերության կնմանի: Կտրվում ես մորդ կաթից, պորտից, բայց ի՞նչ հասունությամբ էլ լցված լինես, տարիքիդ որ տարիների մեջ էլ համը կորցրած լինես, գոհացիր,- մեղք չանես, խեղճությունդ չեղածի վրա, պատրանքների վրա ողբալ չտաս,- հոտառությանդ զգայարանի մինչև մահ ձգվող լացով գոհացիր, որ այն կուրծքն է կանչում, այն կուրծքն է մղկտանք տալիս, աղերսում, իր կապվածությունը իր ծնող-ծագումից չկտրելու, երկրայինը, մայրիողությունը ոչ մի փիլիսոփայության չստորակարգելու, անգամ եթե դա Պլատոնն է:

Մատերիան մեր վիշտն է, բայց Օրենքը այդ վիշտն է:

Բնության գաղտնիքների կիսարձակությունը լուսաստվերային հանդերձավորմամբ, երբ ոչ ամեն ինչ է ընկղմված գաղտնիքի մեջ, ու դեմ ես առնում լուսունության ցրվածությամբ աղջամուղջի, որ ոչ լեցուն է մութով, ու ոչ լույսով է լիացած, ու այդ կիսարձակ գաղտնիքն ինքը նախքան շտապեցնի իրեն գաղտնազերծողի հյուլընկալությունը, թե բաց է նրա առաջ, ինքն իր թերատությունից ներքաշվում է բնության խորքերը ու կերպափոխվում է կատարյալ առեղծվածի:

Հայեցման տենդի այն իրադրությունում, որ ես պատկերացրի Պլոտինոսին, նույնպիսի միստերիա է բացվում: Կարծես ուր որ է քողազերծվելու է Նախագոյի, Միակի գաղտնիքը. եթե նյութը [մատերիան] Պլոտինոսի վիշտն է, պիտի որ ամոքվի այն աստվածային լույսի երանիներով, երանի այն վշտացյալին, ով արտասվում է մահկանացուի «մարմնականության» վրա, որովհետև «...ամեն մի սաղմնավորված անիծված է»: Տեղին բերված այս դարձվածքը շեշտավորելն էլ քիչ է, եթե գիտեանք ումի՞ց է, որ այսքան Պլոտինոսի հետ է, և ումի՞ց պետք է լինի, որ և մոռացնել չտա Պլոտինոսի վիշտը, և հիշեցնի իրեն - անկասկած Օգոստինոս երանելի:

Եվ կատարվում է արտառոցը՝ այն, որ Պլոտինոսի վիշտն էր, վերածվում է... Օրենքի:

«Համաշխարհային Նախագույնը հարաբերվելով Բանականությանը ստեղծել է նաև այն, որ մենք չարիք ենք անվանում, քանզի նա չի ցանկանում ամեն ինչ, ինչ իրենից է, հավասարապես բարիք լինի,» հարդյունս՝ Նախագույնից արարվել են ոչ միայն աստվածները, այլ նախ աստվածները, ապա Հոգին՝ երկրորդ բնությունը, ապա՝ մարդը, ապա՝ կենդանական աշխարհը, ըստ այդմ ձևավորելով շաղկապված կարգ - և դա ոչ հետին մտադրությամբ, որ դասակարգել է այդպես, այլ որովհետև Նախագույնի խոհեմ բնությունը իր մեջ այդ բոլորը բովանդակում է նախապես բանական բազմազանությամբ: Մինչդեռ սրանք քննելիս մենք նմանվում ենք գեղանկարչությունը շատ վատ հասկացող մարդու, ով մեղադրում է նկարչին, երբ նկատում է,

թե գեղանկարում ոչ բոլոր գույներն են հավասարապես զմայլելի, հասու չլինելով յուրաքանչյուր դրվագի կարևորությանը, որին նկարիչը տալիս է այն, ինչը նրան ներհատուկ է: Եվ պետք է ասել՝ լավագույն պետական կարգը այն չէ, ուր անհնարին հավասարություն է բոլորի միջև: Կամ մենք նման ենք ողբերգակին քննադատողին, թե նրա թատերգության մեջ հերոսներից բացի, կան նաև ստրուկներ, ռամիկներ, որոնց լեզուն անբարեհունչ է: Բայց չէ՞ որ այս գործող անձանց բացառելը, նշանակում է խաթարել ամբողջ երկի գեղեցկությունը. նրանցով է երկը դառնում ամբողջական», [«Էննեադներ», 3,2-11]:

Պլուտինոսի կենսագիր-տրամախոսը՝ Պորփյուրիոսը, հիշում է այս ձգնակյացին այսպես. «Յաճախ էր տանջվում որովայնացավերից, բայց միշտ դեմ էր լվացումներին, համարելով՝ վայել չէ իր պես ծերունուն նման բժշկումը: Յրաժարվում էր իր աղիճախտի դեմ թերմիոն օձախոտից: Յամոզված էր, որ անգամ ընտանի կենդանու միսը սրբապիղծ է, որպես սնունդ: Զգիտեր բաղնիքը ինչ բան է, փոխարենը մաքրվում էր տանը ամեն օր: Եղավ, որ ախտավարակը սաստկացավ, մանավանդ, երբ իր խնամքը հոգացող ծառաները մահացել էին, մնալով միանգամայն անօգնական այդ ախտի դեմ, հիվանդությունը տարածվեց մինչև նրա շնչափողը: Քանի միասին էինք, ախտանիշները դեռ այդչափ չէին ահագնացել: Իմ բացակայության ժամանակ հիվանդությունը այնքան էր խորացել, որ նրա ձայնը՝ ջինջ ու հնչեղ, խռպոտացել էր, հայացքը ամբողջովին խամրել էր, և նրա ձեռքերն ու ոտքերը դարձել էին կաթվածահար: Այս մասին իմ վերադարձից հետո պատմեց մեր բարեկամ եվստոքիոսը, ով մինչև նրա մահը միակ խնամողը եղավ, մինչ մնացածները նրան ճանաչողներից, խուսափում էին նրանից, որ ցավով չտեսնեն, թե նա ինչքան է անկյալ, որ չի կարողանում արտասանել նրանց անունները», [Պորփյուրիոս, «Պլուտինոսի կյանքը», 2]:

Չտեսնված բան է, ոսկորներիդ վրա կցկտուր կցմցված ինչ-որ մարմին ունես, ու դա նեխում է աչքիդ առաջ, բայց չես դադարում բացականչել՝ ի՞նչ գեղեցիկ ես, աշխարհ:

Զոր ու ձիգ նոպա՝ թուլակուշտից սկսվող, ապա աղիներով մեկ ջղացնցող, ասես, ձիգ տարածվել ու որովայնակողերին զարկվում է ոռնացող գազանը: Զորացած-սմբած հիվանդին իր հետ դիվահարում է: Խղձալի կծկված կնճռոտում է դեմքը Պլուտինոսը, չոր կաշին է ոսկրեքին, ակնախորշերում սեղմվել, մարել է, խամրել է ցավը հաղթահարելու աղերսանքն առ Աստված, ու անգամ այդ չոր ու ձիգ մարմնական մտրակումների մեջ չի հուսալքվում. այն, ինչ իր մարմնի հետ է կատարվում,

նույնքան է աղերսվում իրեն, որքան ես եմ հեռու նրան հասկանալուց:

Ի՞նչ երևակայած պետք է լինեմ ես ու ապրած այդ երևակայության անիմաստ հաղթահարումը, որ առանց ներշնչումս աղքատացնելու, նրա ամենաաղուտ ուրվագծերը լիացնեմ պայծառությամբ, սովորականի, միջակի, միապաղաղի սահմաններից անցնելու այն կողմ և աջը աղերսելու Պլոտինոսի, որպեսզի իմ երևակայածով իր պայծառացումն ապրեմ – միևնույն է, դրանով ես մնալու եմ ինչ-որ կարևոր բան եմ վրիպում տարտամության մեջ, քանզի արդարության դեմ կլինեմ՝ ընտելացած կարծր պատկերացումներիս. իմ Պլոտինոսը այն չէ, որ նա է իր միջից լուսազեղել-աննյութեղել Մտքի մի սրբակյացի:

Փիլիսոփայական երկը [ինչպիսին «էննեադներն» են] և թատերգությունը [ինչպիսին, ասենք, Շեքսպիրի երկերն են] հաճախ ընթացքում էր ստեղծվում՝ խոհանոցային գործունեերկայով: Տրակտատը և թատերկը շարադրվում էր տեղում, կոնկրետ ունկնդրի և դերակատարի մասնակցությամբ: Անձնավորված ցուցական մի բան կար նրանց միջև՝ փիլիսոփայական և թատերգային զրույցի պրոցեսում: Փիլիսոփան ու թատերագիրը հաճախ կոնկրետ անձ նկատի ունենալով էին շտկումներ անում իրենց տեքստերում՝ պահի տպավորության մեջ, այսպես ասած, իպրեսիոնիստորեն - և եթե այդպես փիլիսոփայական իմպրեսիոնիզմը չափանիշ ընդունենք մեր այսօրեական ընկալման համար, թե ինչքանով ենք մենք առնչվում ու հասկանում Պլոտինոսի տեքստերը, կտեսնենք, որ Պլոտինոսի [կամ ասենք, թատերգության մեջ Շեքսպիրի] նպատակը ուղղակի ներգործությունն էր, անմիջական հմայումը, հմայանքի գայթակղեցնելը, հմայառելը, հմայումի փորձության մեջ տեսնելը կոնկրետ ունկնդրի: Ու ոչ այն, թե ինչքանով է ինքը բացառիկ իր գաղափարներում: Գրով դրանք արտահայտելու Պլոտինոսի մերժումը փոխառված էր մի այլ անփոխարինելիով՝ խոսքը դառնում էր հուռութք, դյուրութք, հմայագրավ, գերող, հմայության հպատակեցնող: Ուրիշ նպատակներ քիչ էր կարևորվում. «Այն, ինչ ես ասում եմ, նորություն չէ», - զգուշացնում է փիլիսոփան:

Առ Բարձրագույնը ոգումով ներքին սրբազանություն է հղկում, որպեսզի լինի երկրպագությամբ Նրան: Թե՛ թերահավատ է, կամ Նրան ստորոգելով՝ ամեն ինչի չափանիշը դարձնում է մարդուն, բանականությունը դրանով հենց ոգեղն ու «մարմնականն» է միավորում մի օրենքի մեջ - բանականությունը ինչ էլ բարձրացնի կամ ստորացնի, իրեն է բարձրացնում ու ստորացնում:

Պատճառը մեղմել [որովհետև բացառվում է երկ-Նախադրվածը, որ ըստ մագդեականության չարը առանձին նախահիմք առնելու լուծվել

հարցը], ասել թե՝ Միակի էջքի մեջ ներդաշնակությունը չի խաթարվում չարիքի առկայումով, ապա հայեցական մանրերն են վստահել, թե տրամաբանելով մարդիկ կհամոզվեն, որ չարիք չկա, կա բարիքի բացակայություն, ինչքան էլ հիացնումը ծնող սահմանումով, չարիքը մնում է չարիք, ինչպես մահն է մնում մահ,- սա և բանականության պարտության մատնվելն է [բանականությունից օգտվելով մեղմում ես մի բան, ինչից իրականում ինքը՝ բանականությունը ամենացավոտն է զգում], և հաղթանակն է, որքանով բանականությունը փիլիսոփայությունն է որ կա, իսկ փիլիսոփայությունը պետք է երբեմն խանդավառված լինի իր ինքնաբավության մեջ: Ե՛վ պարտություն է, և՛ հաղթանակ: Եթե լաբիրինթ է, ուրեմն ելք ունի, եթե ելք ունի և այնտեղ հայտնվածը չի կարողանում ելքը գտնել, մեղավորը լաբիրինթը չէ, բայց մեղավոր չէ նաև ելք փնտրողը, քանի որ Բանականությունն ինքն է այդ լաբիրինթը հղացել ու ինքն էլ անկարող է այն հաղթահարել:

Չարիքի գոյության մասին, եթե երկու թշնամիներ ունենային տարբեր պատկերացումներ, և գիտակցեին, որ նույն չարիքից են ողբերգություն ապրում, նրանք երկուսն էլ և՛ պարտվող կլինեին, և՛ հաղթող, ու կհաշտվեին, ցավը նրանց կմիավորեր:

Ցավի ռեֆլեքսիայի վերջին ձիգը դրախտի երևակայումն է, որ ցավ չկա: Ծեստովը հարցնում է, գո՞ւցե մարմնական մի ահավոր ցավի մեջ է Պլոտինոսը հղացել իր դրախտը՝ Միակի գաղափարը [Պլատոնի «սահմանելի»-«սահմանափակված» Նախագոն Պլոտինոսը պարզապես անսահմանելի հռչակեց, սահմանափակելով այն արտահայտող դիսկուրսի հնարավորությունը]:

Չարիքի և նախախնամության «հանունի» միջև [հանուն ինչի՞ է չարիքը, որ ըստ էության,-համոզում է Պլոտինոսը,- չկա, կա բարիքի բացակայություն, ինչպես չկա ստվեր, կա լույսի բացակայում] մեր միջամտումը, որպես չարիքի «ներկայության» մեկնություններ, մեզ այնքան կբավարարեն, որքան եթե արտաքին նշանների վրա հիմնված բացատրություն տայինք միֆական գաղտնածեսերին. Քաոսի, որ կար Ուրանոսից [Միակ-Նախագույնից] առաջ, ծնած որդու՝ Էրեբոսի և դստեր՝ Նիկսի մերձեցումից [ըստ մի տարբերակի] ծագեց ինչպես օրը, եթերը, մահը, վիշտը, ծերությունը և այլն, այդպես էլ սերը [Էրոսը], ով կարգավորեց նախահայրական-Քաոսայինը: Սրան հաջորդում են նաև այլ արյունակցական-սեռական մերձեցումներ [որ խորհրդանշում է Մեկից-պլոտինոսյան Միակից հանուրի ծագումը և բոլորի նախասկզբնական ազգակցությունը], մինչև տիտանների և աստվածների ծնվելը:

Կթվա, թե այսպիսի թվարկումը կարող է փոխարինել միֆական-միստերիական իմաստներին, որոնց քիչ ենք հասու: Բայց ինչպե՞ս է այս մեկ միս ու արյունից վտարվում մատերիան՝ Յեան, որից ինքը՝ Ուրա-

նոսն է ծնվել [այս հակասությունը հեշտ ուտեսք չէ Պլոտինոսի փիլիսոփայության մեջ],*3: Մեծ հայեցողի չքնադագույն երկում չարիքի [քանի որ մատերիան այդպիսին է] պրոբլեմը քննաբերողներին խճճել է:*4: Այնուհանդերձ, երբ սրա գոյությունը հասկանալու համար առ ծշմարտություն ձգնողներին համադրում ես, խնդիրը պարզունակ աստիճանից ցատկում է լուրջ զուգորդությունների վրա:

Ինչ էլ խոսենք Պլոտինոսի «Էննեադներից» երրորդ գրքում չարիքի ֆունկցիոնալությունից, մեր խորհածները հաճույքով կփախչեն Նախախնամության միտք դրածից՝ «հանունից» - եթե Միակը-Նախագույնը ինքնին բացարձակ բարիք է, որտեղից չարիքը աշխարհում, կամ եթե նյութաշխարհին է Պլոտինոսին հուշում, որ այս ունայն ու վշտի հովտից [Ֆետ] պետք է փախչել դեպի հավերժություն, ու դա լավ է, ինչպե՞ս կարող է չարիք լինել մի բան, որ քեզ հուշում է բարին՝ փախուստ, որը լավ է:

Պատկերացնել Քրիստոսին անհաճությամբ և մերժմամբ փախուստով, թե ինչո՞ւ պետք է Հորից [Պլոտինոսի «Հայրը» Քրոնոսն է, իսկ թե ինչպես է Քրոնոս-ժամանակը արտածվել անժամանակյա Միակից, տես «Ծննդոցը»] ժառանգեր այս աշխարհում լինելը-տառապելը,- և հաշտվել Պլոտինոսի անհաճության հետ, որ բարիք-սեր Միակը «պարտավոր» է դրսևորվել տառապանքի մեջ նույն այս աշխարհում, ուր Քրիստոսը գառան խոնարհությամբ հանձնառեց,- անհամատեղ են, չէ՞, այդ պատկերացումները: Սակայն Քրիստոսը կորստով շատ բան շահելու համար չէր, որ սա հոժարեց, այլ որ ապագա «պողոսականները» [իսկ Պլոտինոսը «պողոսական» միասնական Աստծո տեսիլքով էր] Պլոտինոսին «ուղղելով» շահեն՝ նրան «կորստից» փրկելով, քանզի ի՞նչ սեր,-կասեն նրանք,- ի՞նչ բարիք, ի՞նչ Միակ-Նախագույն, եթե չի տառապում:

Աննվազ, և էլ ավելի՝ հանդուգն մասնակցում ունի մեր բանականության մեջ այն արտառոցը, որ տիեզերաբանները մութ մատերիա են անվանում: Ոչ նվազ փոփոխում, քան աննյութեղ ու նյութեղ տարրերն են բնության մեջ, սակայն, միաժամանակ, հարանփոփոխ ներփակ, որ կարող է նոր «հումք» ցայտեցնել-պայթեցնել իր միջից, որպեսզի նոր երևույթով ու կազմով զգեստավորվի արարչանյութը: Ոչ նվազ հագեցած հնարավոր «էյդոսներով», քան Պլոտինոսի Միակն է, կերպ ու ձև ընծալող արարչության հմայքին, և ապացուցելու հիացմունքն ապրող, որ ի սկզբանե էր Է-ն, սակայն միաժամանակ, այդ մութ մատերիան մեր բանականությունը դարձնում է ան-էական, գոյ և չգոյ, գոյական ու համանգամյա անգոյությամբ, և՛ կա, և՛ չկա [«...Տեր, նախքան այս անձն նյութին կտայիր ձև և բազմապատկություն, ոչինչ չկար, ոչ գույն, ոչ կերպ, ոչ մարմին, ոչ հոգի, և սակայն, դա լիակատար ոչինչ չէր, այլ ինչ-որ անկերպություն էր առանց ինչ-որ տեսակի», Օգոստինոս Երանելի, «Խոստովանություններ», գիրք 12,3], և՛ ձև, և՛ անձնություն, և՛ Ինքը, և՛

այլություն՝ Ուրիշը, և՛ Մեկը, և՛ Բազումը: Աննվագ, և էլ ավելի՝ հանդուգն այդ մութ մատերիան մեր բանականությունը դարձնում է պարզ ու մթին, իսկ »... այն, որ և պարզ է, և մթին, նրա մասին խոսում ես՝ կռահելով ի՞նչ է դա, չհասկանալով ի՞նչ է դա...» Էմենտադենը», 2,5]:

Մտավոր ռիսկը սկսում է, երբ բախվում է իր միջի մութ մատերիալին, երբ ինչքան հասկանում ես, այնքան հուսահատվում ես, ինչքան հուսահատվում ես, այնքան հասու ես հասկացման, որը և փախուստ է բորբոքում՝ ինչո՞ւ եմ մտածում այն, ինչ մտածում եմ բնագլից, նույնքան էլ կաշկանդում է, քանզի փախուստը առանց մտածումի չէ: Թե ինչո՞ւ է մատերիան չարիք Պլուտինոսը տատանվում է «չարիքի» որսի մեջ, մինչև նյութին-մարմնավորին «մեղադրելը» անհատական հոգիներում էր ի չարե հեղվածը որոնում], դառնում է և՛ գայթակղող, և՛ առիքնող, ահա, ինչո՞ւ կռահելով՝ եթե մատերիան որակագուրկ է, իսկ չարիքը մատերիան է, ինչպե՞ս կարող է չարիքը որակագուրկ լինել [Պ.Բլոնսկի, «Պլուտինի փիլիսոփայությունը», ֆրագմենտներ] հակասությունը, Պլուտինոսը չարիքի գոյության այլ բացատրություններ է փնտրում:

Հիմա. մութ մատերիան բանականության մեջ Պլուտինոսին և՛ ձգում է, և՛ վանում: Ինչո՞ւ:

Պլուտինոսը ունի մի թաքուն վախ արտահեղումի առաջ, որ իր շրջաբերումների, փոփոխումների, ըստ սանդղակների զտումի [Բանականություն-Հոգի-Մատերիա] միջով անցնելով կարող է, ի վերջո, նյութական կապանքի մեջ մնալ, գերեվարվել «մարմնական» աշխարհում [«այստեղ»], թանձրանալ-դանդաղածոր գորշի ժնշումից, չազատագրվել, ստրկանալ մարմնին, ուր բանտարկված ենք բնության կողմից [«Պլուտինոսի կյանքը», 1, Պորփյուրիոս], ու վերադարձ չունենալ դեպի Ակունքը [«այնտեղ»], որտեղից բխել է, ուստի Միակի էջքը նա օժտում է՝ որքան նվազամաճ, նույնքան և ետաճամաճ, ինչքան եզակիությամբ, նույնքան զուգամիասնությամբ, եթե աստիճանական ստորակարգամաճ, ապա նաև գոյ-անցական թռիչքով դարձյալ առ Միակը-Նախագույնը: Եվ դա Պլուտինոսի վախից է իր ներքին մութ մատերիայից:

Քամելիոն-պատկերների վերակերպավորումը, նկատած կլինեք, ձեր ո՞ր դիրքից է կախված, ձախից ա՞ջ, թե՞ աջից ձախ, նայած ո՞ր կողմից եք դիտում քամելիոն-պատկերը, իսկ պատկերը ալեկոծվելով, տեսել եք, չէ՞, ինչպես է կերպափոխվում: Եթե միջանկյալ կետից նայեք քամելիոն պատկերին՝ առանց շարժվելու, ալեկոծումը դադարում է: Պատկերափոխ նկարի երկու «երեսները», կարծես, միատեղվում են, նրանց ուրվագծերը, ասես, համբուրվում են, գրկում իրար, և աղոտ կարող ես տեսնել՝ ո՞րը որն է: Քամելիոն-պատկերը զույգ-զգեստավորվում է: Մետամորֆոզը այդ ձևանցումի մի պահի վրա կանգ է առնում, ու կարող ես նկարի երկու «երեսն» էլ տեսնել:

Պլոտինոսի գոյաստիճանները, Միակից մինչև մատերիա, հենց այդ քամելիոնային միջանկյալությամբ են: Բանականություն-նուսը և՛ Խելքն է, և՛ Խելքը չէ, Յոգին և՛ մեկն է [համաշխարհային հոգին], և՛ Բազումն է [անհատական հոգիներ], մատերիան և՛ ստորագույնն է, և՛ առ Միակը վերելքի սկիզբ, Միակը և՛ մտահասու է, և՛ ոչ:

Քամելիոնի գունափոխությունը հաղորդակցվելու համար է: Պլոտինոսը փարատում է իր վախը իր բանականության մեջ մուֆ մատերիայից, դիմելով իր սանդղակների այդպիսի մի գունափոխության:

Եթե դիսկուրսը չի անցնում Միակի գոյաբանության մեջ, այլ նրա մեջ ապրելով՝ «ապրումի վերգգայությամբ»՝ մարգարեական փայլատակմամբ կարող ենք հայել նրան, որպես նրա առէջքային սերմնահատիկ [գերագույն Մոնադի «սերմնահատիկներ» ենք մենք, «բազում հայելիներով» արտացոլվածք], եթե տրամաբանությունը այստեղ զիջում է «ապրումի վերգգայությանը», որի դեպքում միայն կարող ենք հասու լինել Միակին, ում որ կուզեք՝ տկար համարեք Պլոտինոսին հասկանալու մեջ, ում որ կուզեք՝ ողորմամտորեն խղճացեք, որ չարժե նրա վրա խստանալ, թե նա չի հասկանում Պլոտինոսին, բայց ես ուզում եմ տկար մի հարց տալ՝ ի՞նչ հիմքով է նա Միակի մասին իր «ապրումը» վստահում տրամաբանությանը, որպեսզի ինձ ապացուցի, թե ասեմք, այս աշխարհը հանձարեղ է հղացված, թե Նախագույնը բացարձակապես բարիքով է արտահեղվում:

Ով ընթերցել է «Էննեադները», նա չի՞ ապշել, Պլոտինոսը ինչպիսի սահմանումներ է վայելում իր իմացության թռիչքի մեջ, ինչ մտահանգումներ է սերմանում իր սահմանումներից առաջ, ինչ պատկերացումներ է ենթադրել տալիս իր հետնորդների համար, որ իր պայծառացումները որսալու և մեկնելու մեջ մենք նվազ վայելումով չլինենք նաև մեր իմացության հանդեպ, ինչքան որ ինքն է՝ Պլոտինոսն է հրժվանք ապրել տրամաբանելու խստականոնությամբ, և դա ինչպես է հաստատում իր զգայածի, իր մտառածի, իր հավատի ակնհայտությամբ:

Այն, որ մինչպլոտինյան փիլիսոփայությունը շարժվում էր անցնելով Յոմերոսի և Յեսիոդոսի «միջով» ու բանաստեղծական ինչպիսի հղկում է առնում կապված միջ-մետաֆիզիկա ներիյուսական հանգամանքներից, Պլոտինոսի մոտ հարստանում է նաև խիստ տրամաբանումներով:

Եվ այդ ամբողջը հանում ինչի՞, որ թույլ տված մի անմտություն [«այս աշխարհը լավագույնների մեջ լավագույնն է»] գերազանցի՞ր ողջ լրջությամբ, որ իր գրի վարքը մի դարձվածքով մեղանչի՞ր իր գրի վաստակի առաջ, որ ինչքան էլ սանձահարված պահի մտքի վարքը տարիքի խոհեմությանը՝ մի բացթողմամբ անուշադի՞ր լինի խոհեմության առաջ, այդքան խիտ-խիտ ծավալումներում արսո՞ւրդ ման ածի, մի վրիպանք է՞նայած ի՞նչ, «լավագույն աշխարհը» տրամաբանված է], ու այդ ամբող-

ջը ինչի՞ համար – Միակի առաջ երկյուղածությունից այլայլունք լեզվին բերի, կարծելով, մարդիկ դրանից իմաստություն կքաղեն:

Հաստատական ոչ մի եղանակի կարիք չունեցանք, որ մեր խոսքը առաջնորդեինք ժամանակ առ ժամանակ հավաստումներով, թե առաջին դեպք չէ, որ խուսափում ենք անսեռ շարադրանքներից, կարծես, ասված բաները լսել տալու տպավորությամբ, և Պլոտինոսի աննախադեպ խրթին Միակի երևութաբանության մեջ, թեկուզ սխալվելու գնով, դեռևս չնկատվածը բացահայտելու փոխարեն, զբաղվեինք թվական հիշատակումներով՝ որ տարեթվին ինչ է նա երկասիրել: Այլ նրա հակասական ու ծանր փոխոտփայլումներում՝ *5 պարզունակ կարծիքներով նախապաշարված քննողների պես չվարվեցինք, և ցանկացանք հիշված լինել մեր երբեմն խռով դատողություններով՝ չարիքի գոյության մասին նրա «տրամաբանական անհրաժեշտություններից» վրդովված, ինչը իր մարմնական կորստի մեջ նույնիսկ չտրտնջացող այդ երանաշնորհ էակը՝ Պլոտինոսը, հավատացած եմ, կների:

Ծանոթագրումներ

*1. Բառերից ետ նվաճել այն նախապաշարմունքը, թե իրենք միշտ մեր մտքերի նշաններն են, նրանց հայտնությունն են: * Բառերը երբեմն կարող են բխել ուղղակիորեն մեր ձեռքից: Ձեռքը թղթի վրա է ու վայրի հետքով [Յերակլիտ] բառեր է շարում: Միտքը այդ պահին կարող է չմասնակցել, թե ի՞նչ նշաններ է թողնում ձեռքը թղթի վրա: Աշխարհում կան այնպիսի «անտրամաբանական»-ներ՝ Աստծո գաղափարի հետ անհաշտ-չբռնող, որ նախընտրությունս բավարարելու համար, թե չարիքի գոյության հիմնավորումներից, պատճառական հիմքերից ո՞ր մեկը գոնե ժմարտամոտ կընդունեի, ամենից լավ համապատասխան ես կհիշեցնեի սա. հաճախ Աստծո ձեռքն է «իմաստներ» թողել այս աշխարհում առանց մտքի մասնակցության: Չկառչենք Բերդյակից, որ աշխարհում չարիքի իրավատիրության հետ «տարօրինակորեն» չհարմարվողներից էր [...] չարիքի գաղտնիքը ազատության գաղտնիքի մեջ է: Առանց ազատության գաղտնիքի ըմբռնման չի հասկացվի Աստծո ստեղծածում չարիքի ներկայության անտրամաբանական փաստը], մեզնից ո՞վ Աստծո ստեղծածում չարիքի ակնհայտության իռացիոնալ ապրումը չի ունեցել, չի երկմտել՝ Բարձրյալի ճարտարապետումի մեջ սա դեմիոգյան անհավասարակշռության հետևանք չէ՞, դժբախտ հանգամանքների բերումով աշխարհարարման պահին մի ծակատագրական քմայք չէ՞, որ թանկ է արժենում մեզ՝ ապրողներին:

*Պլոտինոսը Բանականության և Հոգու եռաբանական կապը համեմատում է մտքի և միտքը արտահայտող նշանի՝ բառի կապի հետ:

2. Փիլիսոփայական իդիոմատիկը: Արտաքին աշխարհը գծագրվում է մեր մեջ իդիոմատիկներով, ինչ իմաստ որ առնում է այն, որ հետո ստանում է որոշակի նշանակություն, իդիոմային է: Մեր ուղեղի նոոմենաշխարհը թարգմանում է այդ ներհոսքը: Յուրաքանչյուր անհատի մեջ թարգմանությունը կատարվում է իրեն առանձնահատուկով: Պարմենիդեսի Միակի կեցությունը Հայդեգերի ուղեղային table-ն այլ կեպ էր իր վրա գրառում-«թարգմանում», Կամուինը՝ այլ կերպ, Սարտրինը՝ այլ կերպ: Առօրյա ընթացքի մարդը միանգամայն տարբեր է այն իդիոմացում: Պարմենիդյան Միակի կեցության միջուկը տրոհվում է: Այն, ինչ նկատի ունեն Պարմենիդեսը կեցություն ասելով, մնում է իդիոմա իր մեջ: Տրոհումը բերում է ընդամենը մի հասկացության բազում տեղայնացումներ: Ուղեղային table-ների տեղայնացումները շղթայական փոխներգործման մեջ են, ամեն մեկը պաշտպանում է իր «թարգմանությունը», որովհետև ոչ ոք չգիտի ի՞նչ է կատարվում իդիոմային այդ փոխանցման պահին, բացատրությունը կարող է միայն միաստիկական լինել: Նրանք հասկանում են իրար, բայց կարծես թե «չհասկանալով»: Ոչ թե, որ չեն ցանկանում, այլ որովհետև ուղեղային table-ի կառուցվածքն է այդպես՝ իդիոմատիկ:

Միտքը քանի խորք է առնում իր մեջ, փոխվում է իր շրջված պատկերի: Ինչ սկզբից ընկալվում էր ակնհայտ, պատճառակցորեն հասկանալի, իր բանական հուսալիությունը կորցնում է, շրջվում է դեպի մի սահմանի, որ անբավարարվածություն է զգում սկզբնային ընկալումից, ու կարծես, թափանցել է ուզում իր բացած-շրջաբերած «անհատակը», ու քանի իջնում է այդ իդիոմատիկ իջվածքը, այնքան մոտենում է կեցությանը, որ ինքը կա, որքանով այն Տեղը, որ ինքը հայտնվում է, նույնպես եզակի է: Սա գիտակցության համար, կթվա, մի անկում է ինքն իր մեջ՝ իր մութ շրջվածքները այլ կերպ տեսնելու: Գիտակցությունը, երբ իր անդունդում է, նա հույսով է:

Միակության ակնհայտը [Պարմենիդ-Պլատոն-Պլոտինոս... մինչ Հուսեռ], որ տրված է գիտակցությանը, որպես տրասցենդենտ-առաջին ընկալում, մտառում է այն Միակը, որ գիտակցությունից դուրս է, ինչից հետո առանձին տրանսցենդենտ-երկրորդ ընկալումով մտածվում է արդեն մտառվածը [Միակը որ գիտակցության մեջ է]: Առաջինին և երկրորդ ինքնընտրության ընկալումները, որ միասնականության նախահիմք ենք մենք կարծում, նույնը չեն: 1-ինը օբյեկտի սուբյեկտիվացում է: 2-րդը սուբյեկտիվացածի «սուբյեկտիվացում»: Միակը, Աստված ֆենոմենոլոգիական տրոհում է ապրում: Միակը երկվանում է:* Բայց մենք շարունակում ենք Միակը մտածել, որպես մեկ ընկալման առարկա, որպեսզի

Աստված մեկ լինի, լինի աշխարհարարման մեկ պատճառ, մեկ արարիչ, լինի մեկ ժշմարտություն «վեր ժամանակային կեցությունից, ծագումից ու ոչնչացումից» [Յուսեռ]։

Արտաքուստ այդ մեկը հանուն մեկ Աստծու է, հանուն մեկ ժշմարտության կամ հանուն Միակի, մինչդեռ դա մեր ուղեղային table-ին է պետք, որ իրեն նույնացնի գիտակցությունից դուրս Աստծուն և ժշմարտությանը, և իրեն զգա միակորեն Աստված, միակորեն ժշմարտություն։ Կթվա այդպես մենք ենք ցանկանում։ Ո՛չ։ Այդպես ուղեղային table-ի կառուցվածքն է, որքանով այն իդիոմատիկ է։ Չկա մի բան, որ մենք ընկալենք, ու դա չվերաբերի իր միջի իդիոմատիկին։ Այն «թարգմանվում» է այլ գիտակցությունների համար, ինքը՝ անթարգմանելի։ Սա ոչ ագնոստիցիզմ է, ոչ սկեպտիցիզմ։ Իդիոմատիկը թարգմանվում է, բայց ինչպե՞ս... Բուդդիզմը արե՞ր, որ հետո դարձավ կրոն, - ասում է Կամյուն։ Բուդդիզմը արե՞ր։ Մի՛ վիճեք նրա հետ։ Բուդդիզմ-իդիոմատիկը այդպես է թարգմանել նրա ուղեղային table-ն։

Իդիոմատիկ միջանցքի շնորհիվ կա Մտքի բազումը։ Միայն մեկ ֆրազ [նիցշեական Աստված մեռել է] ստացել է այնքան իդիոմատիկ փոխադրություններ, որ լավ է տեղյակ չլինեք այդ միստիկական շփոթին։ Չեք գտնի փիլիսոփայական մի հասկացություն, որ մտածելի դարձնելով չիրեին իդիոմատիկ վիճի։ 1-ին և 2-րդ տրանսցենդենտների միջև հուզական դաշտ կա, ուր տրամաբանված մի ֆրազ, մի եզրահանգում, մի հասկացություն անթարգմանելի թարգմանության յուրահատուկ խառնվածք, զանազան տեղայնացումներ է առնում։

Իմացության շռայլումները իրենց հիմքում մի անփոփոխ համոզումի պարտավորագիր են թողնում, որ ինչպիսի մուրհակով էլ փիլիսոփաները իրավունք առնեն շահելու մի գաղափարաբանություն, ստիպված են, ի վերջո, պարտքը վճարել միստիկական շփոթին։ Մշտապես ինձ ուղեկցել է այն զգացումը, որ ինչ կատարվում է փիլիսոփայության [և գրականության] մեջ, կատարյալ միստիկական շփոթ է։ Նրանց ինքնահակասումներից մի՛ բողոքեք. եթե այդպես չլիներ, կպատժվեինք ժշմարտության։

Յուսեռլին հետաքրքրում էր՝ ինչպե՞ս է ֆենոմենը [առարկայական, թե՛ ոչ առարկայական ակունքից հղված] գիտակցության տարր դառնում [ինչպե՞ս է նոստենանում]։ Ի՞նչ է կատարվում ուղեղում ինտենցիայի ժամանակ, երբ մենք որևէ բանի մտառման հոսքը դարձնում ենք գիտակցության մեջ մտածելի։ Վերացարկումը, որ կատարվում է «ֆենոմենների աշխարհից» դեպի «նոոմենների աշխարհ» [գիտակցություն], ի՞նչ է, ինչպե՞ս է իրականանում։ Ինչը՝ ինչպե՞ս էլ որ իրականանում է, կարծում ենք, առանց երկվանալու-տրոհվելու չի կատարվում 1-ին և 2-րդ տրանսցենդենտների միջև։ Ինտենցիայի ենթակա ընկալվածք իդիոմատիկ

թարգմանություն է ստանում այդ երկուսի միջև, ոչ թե չի ձանաչվում, կամ խեղաթուրվում է, այլ մասնատվում է երկանդամի [Միակը «երկաստվածություն» է թաքցնում], եթե կարելի է ասել, լռվում է ուղեղային table-ի «իդիոմատիկ միջանցքում»: Այդ անելանելիության, «լռվածության» ելքը մեկն է՝ Աստված:

Ահա ինչու է Կամյուն պնդում, թե ոչ մի տարբերություն չկա Աստծո գաղափարին հանգում են [Կիերկեգորը և Յուսեբը] «բանականության պարտությամբ, թե՞ հաղթանակով» [Կամյու, «Փիլիսոփայական ինքնասպանություն»]: Պլոտինոսը հաղթանակով է հանգում: Յուսեբի ֆենոմենոլոգիական Աստվածը, շարունակում է Կամյուն, այնքան էլ հեռու չէ Կիերկեգորի ոչ ֆենոմենոլոգիական Աստծուց: Նրանց [ինչպես փիլիսոփաներին ընդհանրապես, այդ թվում՝ Պլոտինոսին] միավորում է մեկ պատճառի՝ Միակի որոնումը:

Մետաֆիզիկային խոսեցնել է տալիս մեր ուղեղային table-ի իդիոմատիկ միջանցքը, որ կերպափոխվում է վիհի, անդուդի, եթե չեք ղնում ձեր առջև մտածության սահմաններ: Պետք է զգուշանալ սրա վրեժխնդրությունից, եթե խելագար փորձ եք հղանում մտածելին ենթարկել անվերջ իտերացիայի՝ փոխլրացյալ անվերջության: Մետաֆիզիկան պետք է լսի այնքան, ինչքան նրան լսել է տալիս կրոնը:

Հավատքի մարդիկ, որ պակասում են, նրանից չէ, որ անհավատներն են բազմանում, այլ որովհետև հավատավորներին մետաֆիզիկան այլևս չի հետաքրքրում:

Կրոնը հեռու է իդիոմատիկ վիհից, որովհետև այն վերջանում է Աստծով-սահմանով-«հիմքով» ու բավարար «հիմունքով»: Մետաֆիզիկան «հիմքը» հիմնաքննում է՝ ինչո՞ւ կա այն, ինչ կա՝ to on-ը -գոյը: «Ուշ» Հայդեգերը գլխիվայր դրեց «հիմքի օրենքը»՝ ինչո՞ւ կա me on-նը, չգոյը-ոչինչը:

Իդիոմատիկ վիհից զգուշանալը ստիպել է մետաֆիզիկային տրամաբանական օրենքներ սահմանել՝ ինքը լինելով իդիոմատիկ միջանցքի առարկա՝ գերընկալումով տրված, բայց նրան պետք է տրամաբանությունը ընդդեմ նրա, ինչը հիմնագուրկ է՝ վիհ է և բազում վերաթարգմանումների է տանում միտքը:

Մետաֆիզիկան, իրոք, հիացմունքի արժանի խելահեղություն է, ուր բանականությունը փորձում է ցատկել ինքն իր վրայից: Մինչ սա սահման պիտի ունենա ու չսայթաքի իդիոմատիկ վիհը: Անհրաժեշտ են զգուշացման հստակ նշաններ: Եթե ես մտածում եմ մետաֆիզիկական օրենքները, օբյեկտի՞վ եմ այդ օրենքները, իրականության մեջ կա՞ն, որ ինձ մտածել են տալիս: Եթե ինձ մտածել են տալիս, ուրեմն կան: Իսկ եթե դրանք ընկալում 1-ի մեջ են և իմ գիտակցության մեջ են ի սկզբանե, ու չկան - և ես վերընկալում եմ այն, ինչը սուբյեկտիվ է, ի՞նչ հիմքով եմ

նրանց օրյեկտիվացնում և խոսում մետաֆիզիկական օրենքներից, որ իրականում գոյություն չունեն: Վիհը բացված է: Մնում է ցատկել նրա մեջ: Խոհեմություն է մնալ ընկալում 1-ում, ուր հացը հաց է, քարը՝ քար: Խոհեմ է այդպես վարվել: Բայց մետաֆիզիկական հիմնականում խանգարել է այդ խոհեմության անդորրը:

Ես չեմ ասում՝ իդիոմատիկ միջանցքը ինչ-որ բան կփրկի, և ոչ էլ այն փրկելու համար է, ես ասում եմ՝ զգուշացեք նրանից, ու մի՛ զարմացեք, որ մետաֆիզիկական բզկտվել է, ու լինելու է այդպես, ամենատարբեր մեկնություններով: Մետաֆիզիկայի դասական ձևակերպումները դասական չեն, ինչքանով դրանք մետաֆիզիկա-փորձից առված ֆենոմենի [կամ եթե ընդունում ենք այն, որպես մաքուր հասկացություն, որ փորձից առնված չէ] իդիոմատիկ թարգմանություններ են՝ անթարգմանելի թարգմանումներ:

*Յոմեական tabula-տախտակի փոխարեն նախընտրեցինք գործածել հունարեն table-ն՝ խաղասեղան, որ համընկնում է իդիոմատիկ միջանցքի գաղափարին, թեև tabula-ն նույնպես խաղի հետ կապված իմաստ ունի՝ տախտակ, որի վրա ծան էին գցում:

*«Երկվացած» Միակի շարժը անմտահասու և անզգայահաս վերացարկումից մինչև իրական իրերի աշխարհ, իր փոխացման կատարյալ միասնությամբ, որ Պլոտինոսը [և պլատոնականները մինչև Պլոտինոսը] համոզված էր՝ ունի, հենց մեր անձնային, սովորական ես-ի երկատվածության մեջ եմ տեսնում, քանզի երևակայել անձ, որ տրոհվածություն չի ապրում, թեկուզ բացարձակ Միասնականի պատկերացումներում, նույն է թե՝ բնության մեջ գտնել տարրեր, որ մասնատելի չեն: Կատարյալ միասնությունը՝ մասնատվածության միասնություն է, մի ծայրում Նախագույնը, որպես Աստծո հետ ամբողջացման տրանսցենդենտ, մյուս ծայրում՝ մարդը, որպես «ցրվածություն», որ ամենից լավ ամբողջացնում է տրանսի մեջ Միասնականին ձուլվելու համար: Մատերիան, քանի որ երանության բացակայության մեջ է, «զրկված» է, «զրկվածությամբ» է [ստերեսիս], այնուամենայնիվ, մենք պահպանում ենք նախախնամական արքետիպից «հոգու մաքրություն», ինչի չզիտակցումն է մեզ դարձնում կենդանական բնազդներով վատթարացած, որ մարմնավոր կազմության մեջ տկարացնում է հոգու «հուշը»՝ մեր ազգակցությունը Միակին: Սիրո գաղափարը ծագում է հանուրի Մեկ լինելուց: Մենք մեկ ենք Միակի մեջ: Մեր ակունքը Աստծո միակության մեջ է: Նա, որ սիրուց դրդված է մեզ պատժել չարիքի գոյությամբ այս աշխարհում, ինչպես հայրը, որպեսզի իր զավակին հեռու պահի հոռություններից ու նրան նախավաստակ դարձնի իր խստությամբ բարի բաների, պատժում է նրան,

բայց պատժում է զավակի հանդեպ սիրուց: Սրա չգիտակցումը գալիս է մեր անձի երկվությունից, որ որպես մակրո-տիեզերք հայելիացումն է միկրո-տիեզերքի պատկերը:

*3. Այսընթացք միջնորդությամբ, եթե շաղկապված տեսնենք Հեա-ն և Մատերիա-ն, չենք մեղանչի համադրության մեջ: Ազնիվ չէ բաժանել իրարից Հեա-մայրականությունը մատերիա-մայրականությունից, հաշվի առնելով վերջինիս արմատը՝ mater և Հեայի աստվածների մայր լինելը:

*4. Լավ է Բանականությունը հաշտվի Միակի հետ բոլոր հակասություններին հակառակ, քան Պլոտինոսը մնա ռեալության մեջ համաձայն հակասությունների օրենքի: Հակասության հակասման [որ ինքը՝ Բանականությունն է] այս խնդիրը [աղերսված մաս չարիքի խնդրի հետ] կսկսի ինքն իրեն խժռել Կիերկեգորից հետո: Բանականության վեհը աշխարհի հետ իր անհաշտության մեջ է, որովհետև աշխարհի հետ, եթե նա սկզբունքորեն առանց վեժի լիներ, հակասություններից այսքան չէր հղկվի ֆենոմենոլոգիական իր թռիչքներում, ինչպիսին այստեղ՝ «Էն-ճեադներում» է:

*5. Այս «ծանրը», «հակասականը», «խրթինը» ոչ միայն նրա ուսում-նառու-գրառողների «մեղքն» է: Պլոտինոսը »...**իր գրառածը երբեք չէր վերընթերցում, նույնիսկ մեկ անգամ որ աչքի անցկացրած լինի, կամ ընթերցի, չի եղել, և դա բացատրվում էր նաև իր վատ տեսողությամբ, որ թույլ չէր տալիս նրան գրածը կարդալ: Գրում էր անփոյթ, ձեռագրի գեղեցկության վրա ուշադրություն չդարձնելով, պատշաճորեն չէր հետևում վանկատումներին, աչքաթող էր անում ուղղագրական կանոնները – միակ բանը, որ նրան լրջորեն զբաղեցնում էր՝ իմաստն էր: Մենք ապշած էինք, թե նա ինչպե՞ս այս բաներին հավատարիմ մնաց մինչև մահ»** [«Պլոտինոսի կյանքը», 8, Պորփյուրիոս] :

Շուպենհաուերը «անկազմակերպ կուտակվածք» որ անվանում է «Էն-ճեադները», նաև Պլոտինոսի «հակասություններից» է, հավանաբար, վրդովվել: Մետաֆիզիկան իրականություն է, որի իրական լինելը դեռ չլուծած, փիլիսոփայությանը ապրել են ուղարկում այնտեղ, իսկ իրենք [Հեզելը նույնպես] չգիտես ինչու, Պլոտինոսին հայտարարում են տաղտ-կալի:

Բանալի բառեր. էսես, չար, բարի, մետաֆիզիկա, էյդոս

**Платинос или первая книга “Эннеаднер”
интерполированным с “Идиоматическими
коридорами”**

Резюме

В эссе рассматриваются проблема добра и зла в философии Платина [204 г. н. э. -270 г. н.э.], его теодические [богооправдание] взгляды, какие причины присутствия зла в мире, хотя по вопросу о происхождении зла никто не дает достаточно убедительного ответа. Также в эссе подчеркиваются некоторые метафизические формулировки, несомненно связанные с платиновской иерархией.

Ключевые слова - эссе, зло, добро, метафизика, ейдос

**Platinos or the First Book “Enneadner” Interpolated with
“Idiomatic Corridors”
Summary**

The essay deals with the problem of good and evil in the philosophy Platinos's theodicy approach [204 AD. c. -270 Of BC.], whether what causes the presence of evil in the world, although the questions connected with the origin of evil has one fairly convincing answer: whoever tries to answer it. Also, the essay highlights some metaphysical formulations undoubtedly connected with Plotinian hierarchy.

Key words - essay, evil, kind, metaphysics, eydos